

ПОТОЧНА ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ЗАНЯТТЯ

Поточний психологічний і фізіологічний стан особистості впливає на ставлення до роботи і, як наслідок, на її результат. Не виключенням є викладач іноземної мови, якому доводиться не лише переключатися з особистісної сфери на професійну, але й з одної мови на іншу. Стаття присвячена пошуку дієвих форм вирішення даної проблеми.

Ключові слова: *готовність, поточна психологічна готовність вчителя до педагогічної роботи, способи активації поточної психологічної готовності викладача іноземної мови до заняття, поступове підсвідоме входження, круглий стіл, паритетний діалог, розкриття особистості суб'єктів навчання.*

Сучасний учитель повинен демонструвати професійну готовність до педагогічної діяльності; готовність вважається фундаментальною умовою до виконання будь-якої діяльності й запорукою якості освітнього процесу.

Більшість педагогів дотримуються думки, що готовність виступає як стійка багатовимірна, багатокомпонентна характеристика особи. Наприклад, А. Й. Капська, А. Ф. Линенко, О. М. Пехота та ін. трактують готовність учителя до професійної діяльності як особистісне утворення, що забезпечує внутрішні мотиви діяльності, педагогічну самосвідомість, педагогічні здібності, знання, уміння та навички, здатність до інтегрування знань, професійно значущі якості особистості. Воно включає особистісну складову (педагогічну самосвідомість, інтерес до діяльності, потребу в ній, мотиви діяльності) та процесуальну (педагогічні здібності, знання про предмет і способи діяльності, навички й уміння, професійно значущі якості) [2] і мобілізує особистість на включення у професійну діяльність.

Відтак, готовність включає мотиваційний, пізнавальний, емоційний і діяльнісний компоненти, які відповідають вимогам змісту й умов навчально-виховної діяльності (О. А. Абдулліна, Н. В. Кузьміна, А. Ф. Линенко, А. И. Мищенко, В. А. Сластьонін, Л. Ф. Спірін та ін.).

Отже, феномен готовності вчителя до реалізації педагогічної діяльності ґрунтується на наявності певних перманентних характеристик й особливостей як кінцевого результату його професійно-педагогічної підготовки.

Широке інтегративне трактування поняття готовності зводить вузьке його розуміння – як психологічної настроєності, бажання зробити щось у певний відрізок часу – до такого, що не заслуговує на увагу. Проте ігнорування поточної психологічної готовності вчителя до педагогічної роботи може негативно вплинути як на результати конкретного заняття, так і мати більш віддалені наслідки. Усе вищесказане підтверджує **значущість** окресленої проблеми й визначає **мету** дослідження: виявити ефективні способи підвищення поточної психологічної готовності викладача іноземної мови до заняття.

Поточна психологічна готовність викладача до роботи визначається наступними чинниками:

1) емоційним і фізичним станом на певний момент: втомою; психосоматичним нездужанням; негативним ставленням до студента і самої роботи; мізерністю репертуару робочих дій; агресивними почуттями (дратівливість, напруженість, тривожність, занепокоєння, схвильованість до перезбудження); занепадницьким настроєм і пов'язаними з цим песимізмом, цинізмом, відчуттям безнадійності, апатією, депресією, відчуттям відсутності сенсу; порушенням самопочуття, конфліктністю тощо.

2) здатністю переключатися з одного виду життєдіяльності на інший.

Якщо незадовільний фізичний стан людини непросто або неможливо покращити за короткий проміжок часу, то інші фактори – можливо й потрібно, адже їхній негативний прояв вплине на якість професійної діяльності вчителя. Існує декілька шляхів урахування означених факторів.

Найпростіша – усунення. Згідно з постулатами Вальдорфської педагогіки, учитель не має права приступати до роботи в поганому емоційному й фізичному стані, адже відомо, що учні надзвичайно чутливі до вираження обличчя викладача. Щира посмішка, невдавана увага покращують не лише настрій, самопочуття оточуючих, але й навіть обмін речовин, здійснює вплив на формування психосоматичного здоров'я дитини. Отже вчитель не повинен допускатися до занять у поганому стані. В умовах сучасної школи цей метод не є прийнятним.

Інший спосіб – застосування засобів саморегуляції емоційного стану, способів профілактики й подолання стану емоційної напруженості (навчання прийомам релаксації, спеціальним фізичним і дихальним вправам, самоконтролю зовнішніх проявів емоційного стану; розвиток навиків знаходження і зняття "м'язових затисків"). Даний метод є ефективним, але вимагає спеціальної кваліфікованої підготовки, яка не завжди є доступною для всіх учителів.

Традиційний спосіб – розвиток професійно важливих якостей особи майбутнього педагога впродовж усього періоду професійно-педагогічної підготовки: педагогічної спрямованості, професійної самосвідомості, психологічної культури (емпатія, експресивні вміння, культура педагогічного спілкування) та інших. Саме розвиток відчуття професійного обов'язку й культури має заставити викладача регулювати й стримувати власний психологічний настрій, робити зусилля для входження в атмосферу уроку, навіть якщо він не налаштований на нього внутрішньо. Наскільки успішно, і як довго вчитель може штучно утримувати себе в потрібному стані – питання часу й особистісних якостей кожного.

Найпростішим й найдієвішим способом налаштування вчителя на потрібний робочий лад є, на нашу думку, простий методичний прийом – поступове підсвідоме входження. Сутність його полягає в цілеспрямованому накладенні, змішуванні різних сфер життєдіяльності людини, зокрема – професійної (у випадку учнів – навчальної) і приватної, або особистісної. Вважаємо, що підсвідоме змішування двох сфер – особистісної й професійно значущих – здатне легко й безболісно переключати професіонала з одного виду діяльності в іншу, отримувати емоційну розрядку й певний відволікаючий, навіть терапевтичний (за умов наявності стану емоційного стресу або напруги) ефект. Немаловажним фактором тут, звичайно,

виступає аудиторія, або студенти.

Відомо, що настрій впливає на роботу людини, він може як позитивно сказатися на її результатах, так і перетворити робочий день у зіпсований й безрезультатний і для викладача, і для студентів. Причин поганого настрою може бути багато і засобів його покращити теж немало. Але найпростіший для викладача засіб знаходиться поруч – це самі студенти. Молоді люди, кожен з яких є нескінченим всесвітом, впускаючи в свій світ, можуть легко змінити стан викладача, наповнюючи його різнобарвним досвідом, почуттями, новими ідеями й поглядами, заразити власною енергією й жагою до життя й активності.

Студенти є важливим фактором впливу на якість роботи викладача. Їхні нові для викладача сфери інтересу й менталітет можуть залучити його до нових знань і світогляду. Усе це сприяє формуванню взаємоповаги, інтересу одне до одного, ефективному зворотному зв'язку тощо.

У методичному плані все вищесказане можна реалізувати на стадії введення в атмосферу предмету. В умовах інтеграції знань – вимоги, що висувається майже до кожного навчального предмету – зробити це можливо й доцільно; на заняттях з іноземної мови даний прийом реалізовувати найпростіше, адже кожна тема, що вивчається, прив'язується до певної сфери життя людини. Мовою сучасного уроку даний етап називається мовленнєвою розминкою, під час якої створюється атмосфера іншомовного спілкування. Приймаючи до уваги дві методико-педагогічні вимоги до сучасного заняття з іноземної мови – інтеграції знань і створення комунікативного спрямування навчальної діяльності, вважаємо, що найоптимальнішим прийомом актуалізації психологічної готовності вчителя до заняття є участь у круглому столі – обговоренні зі студентами різних за тематикою проблем і питань, проведеного у формі паритетного діалогу. Питання для обговорення доцільніше подавати у вигляді розрізних карток, розташованих надписами вниз, що додає вправі ігрового характеру і сповнює студентів відчуттям неочікуваного.

Продемонструємо набір можливих карток.

Do you think you are a good company?	How long do you want to live?
What are the pros and cons of keeping a pet?	Do you like looking through your photos?
When at home do you prefer to stay alone or with somebody around?	What society (club, moving) would you join or organize?
What sort of people wouldn't be able to work in your company?	Do you care what other people think of you?
What kind of people attract your attention?	Do you believe in evil eye?

Хоча із-поміж прийомів актуалізації психологічної готовності вчителя до заняття, крім обговорення абстрактних проблем, можливі також: а) обговорення проблем за темою уроку; б) обговорення реалій життя - якоїсь події, явища, новини, фільму тощо; в) використання ігрового компоненту та інші, вважаємо, що саме описаний вище вид вправи є найбільш ефективним, оскільки стрижневим завданням такої вправи є побудити учасників навчально-виховного процесу до активізації, реалізації прихованих можливостей кожного, розкриття особистості суб'єктів навчання – їхнього характеру, інтересів, схильностей тощо, зняття психологічного й мовленнєвого бар'єру, установлення довірливих стосунків між викладачем та студентами тощо. Така діяльність повільно вводить усіх учасників навчальної діяльності в навчальний процес, виступаючи зв'язуючою ланкою між уроком і іншими особистісно значущими видами діяльності.

Дана робота сприяє створенню комфортної комунікативної обстановки, зокрема, розвиває наступні спеціальні вміння:

1. Уміння управляти процесом взаємодії і фазами контакту: демонструвати щирю доброзичливість; використовувати принцип позитивного зворотного зв'язку для підвищення самооцінки учасників взаємодії, актуалізації їхніх особистісних ресурсів; відкрито демонструвати свої почуття, ставлення; "подати себе", створити свій позитивний образ; зосередити на собі увагу групи; повідомити інформацію, цікаву всім, розповісти про якийсь факт емоційно, наділяючи висловлення особистісним ставленням до нього; управляти ініціативою під час контакту: зацікавлено слухати, погоджуватися з аргументами, повторити якусь думку, висловлену раніше, відреагувати мімікою на якусь дію співрозмовника (наприклад, похитати головою); розговорити самого некоммунікбельного, визначити коло його інтересів.

2. Уміння переводити спілкування на духовний, особистісний рівень.

3. Уміння визначати "небезпечні зони" для спілкування: у яких випадках співрозмовники дратуються, стають агресивними; встати на місце співрозмовника й розуміти його реакцію; проявляти в стосунках зі студентами терпимість, повагу; взаємодіяти зі студентами, що мають інші цінності через індивідуальні або культурно-етичні особливості.

4. Уміння знімати нервову напругу (здатність розслабитися, вільно сісти).

5. Уміння володіти своїм настроєм і позитивно впливати на настрій студентів.

Такий підхід налагоджує контакт викладача зі студентами. Контакт може бути: логічним (контакт думки); психологічним (контакт у зосередженості уваги студентів на інформацію, що поступає від викладача, і дії); етичним (що забезпечує співдружність викладача й студентів). Наявність усіх перерахованих видів контактів створює сприятливі умови для процесу вчення студентів.

У такій формі роботи формується спілкування діалогічного типу, в процесі якого

- викладач входить в контакт зі студентами не як "законодавець", а як співбесідник, що прийшов на заняття не лише "поділитися" з ними своїм особовим вмістом, але і почерпнути щось самому;

- викладач не лише визнає право студента на власну думку, але й зацікавлений в ньому;

- отримуються нові знання через доказ його істинності системою міркувань, незалежно від того, відходить воно від викладача з науковою ступеню, або від студента [3].

Ми спробували ввести даний етап як початковий на заняттях з Практики усного та писемного мовлення (англійська мова) зі студентами – майбутніми вчителями іноземної мови, варіюючи теми обговорення й форми проведення роботи (фронтальна, парна, групова, парна зі змінним складом). Наприкінці семестру було застосовано тестову карту методики САН [1, с.39] для вимірювання рівня самопочуття, активності й настрою на початку уроку – у викладача й студентів. Результати тестування засвідчили наступні узагальнені показники (викладача й студентів групи): за категорією самопочуття – 63 (високий рівень – 90%); за категорією активності – 56 – (достатній, 77%); за категорією настрою – 64 (високий – 91%). Порівняно з результатами, отриманими в іншій групі, де заняття розпочиналося за традиційною схемою – з перевірки домашнього завдання - за категорією самопочуття – 53 (достатній рівень – 75%); за категорією активності – 46 – (середній – 65%); за категорією настрою – 42 (середній – 60%) – можна з упевненістю заявити про дієвість даного прийому у вирішенні окресленої проблеми.

Отже, для підвищення поточної готовності викладача іноземної мови до заняття необхідно, перш за все, організувати паритетний діалог між учасниками навчального процесу, під час якого невимушені відносини взаємного інтересу й вільної дискусії на різні теми створюють невимушену психологічну атмосферу, скріплюють міжособистісні відносини між суб'єктами навчання, заряджають як викладача, так і студентів позитивними емоціями, заснованими на відчутті взаємоповаги, симпатії, співчуття тощо, підготовлюючи викладача до більш вмотивованої, відповідальної роботи. Звичайно, паритетний діалог можливо створити не лише із застосуванням прийому, описаного вище; визначення альтернативних шляхів психологічного налаштування викладача на роботу окреслює перспективи подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник з педагогічної практики студентів. Навчально-методичний посібник \ Упорядники І. О. Бартенева, З. Н. Курлянд. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. – 91 с.
2. *Линенко А.Ф.* Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: Автореф. дис. ... доктора пед. наук. 13.00.04 / А.Ф. Линенко. – К., 1996. – 44 с.
3. *Сараева В.В.* Необходимые условия для создания успешной коммуникативной деятельности преподавателя и студентов / В.В. Сараева. – Набережные Челны: Академия управления "ТИСБИ", 2011.

Подано до редакції 29.07.11
